# BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA DARSGA IJOBIY MUNOSABATNI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH MODELINING INNOVATSION TUZILMASI

**Tursunbayeva Yulduz**
Chirchiq davlat pedagogika universiteti o‘qituvchisi
**DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23613983**

**Annotatsiya.** Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirish va rivojlantirish modelining mazmuni, tarkibiy qismlari hamda uni amaliyotga tatbiq etish yo‘llari yoritiladi. Modelning maqsadli, metodologik, mazmuniy-faoliyatli, diagnostik va natijaviy bloklari o‘zaro uzviy bog‘liqlikda talqin qilinadi. O‘quv motivatsiyasi, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik, faol ta’lim metodlari, refleksiya va qayta aloqa darsga ijobiy munosabatni qo‘llab-quvvatlovchi muhim omillar sifatida asoslanadi.

**Kalit so‘zlar:** boshlang‘ich ta’lim, darsga munosabat, o‘quv motivatsiyasi, pedagogik model, innovatsion yondashuv, refleksiya, qayta aloqa, faol ta’lim.

**Аннотация.** В статье рассматриваются содержание и структурные компоненты модели формирования и развития положительного отношения учащихся начальных классов к уроку. Взаимосвязь целевого, методологического, содержательно-деятельностного, диагностического и результативного блоков раскрывается с позиции организации мотивирующей образовательной среды. Особое внимание уделяется учебной мотивации, сотрудничеству учителя и ученика, активным методам обучения, рефлексии и обратной связи. Статья носит теоретико-аналитический характер; экспериментальные результаты и статистические данные, отсутствующие в исходных материалах, не приводятся.

**Ключевые слова:** начальное образование, отношение к уроку, учебная мотивация, педагогическая модель, инновационный подход, рефлексия, обратная связь, активное обучение.

**Abstract.** The article explores the content and structural components of a model designed to foster and develop primary school pupils’ positive attitudes toward lessons. It explains the interrelationship of the target, methodological, content-and-activity, diagnostic, and outcome components within a motivating learning environment. Particular attention is paid to learning motivation, teacher–pupil collaboration, active learning methods, reflection, and feedback. The article is theoretical and analytical; it does not introduce experimental results or statistical figures that are not supported by available evidence.

**Keywords:** primary education, attitude toward lessons, learning motivation, pedagogical model, innovative approach, reflection, feedback, active learning.

## Kirish

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi bolaning maktabga moslashuvi, o‘qishga bo‘lgan munosabati, mustaqil faoliyatga tayyorligi va keyingi ta’lim yo‘nalishining shakllanishida muhim o‘rin tutadi. Aynan shu davrda darsni faqat topshiriq bajarish majburiyati sifatida emas, balki yangi bilimlarni kashf etish, savol berish, hamkorlik qilish va o‘z imkoniyatlarini namoyon etish maydoni sifatida qabul qilishga zamin yaratiladi.

Darsga ijobiy munosabat o‘quvchining darsga qiziqishi, faol qatnashishi, topshiriqlarni bajarishga intilishi, qiyinchiliklarga nisbatan bardoshliligi va o‘z o‘quv faoliyatini baholay olishi kabi belgilar orqali namoyon bo‘lishi mumkin. Biroq bu munosabatni faqat tashqi intizom yoki yuqori baho bilan



© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

tenglashtirish to‘g‘ri emas. U bolaning ichki qiziqishi, o‘zini xavfsiz his qilishi, muvaffaqiyatga erishish tajribasi va o‘qituvchi bilan ishonchli aloqasi bilan ham bog‘liq.

Maqolaning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan pedagogik modelning innovatsion tuzilmasini nazariy jihatdan tavsiflash hamda uning tarkibiy qismlarini amaliy jihatdan izohlash.

**Mavzuning nazariy asoslari**

O‘quv motivatsiyasi masalasi ta’lim psixologiyasida o‘quvchining faoliyatga kirishishi, faoliyatni davom ettirishi va maqsadga yo‘naltirilgan harakatlarini tushuntiruvchi muhim omillardan biri sifatida qaraladi. Deci va Ryan tomonidan ishlab chiqilgan o‘zini o‘zi belgilash nazariyasida avtonomiya, kompetentlik va aloqadorlik ehtiyojlarini qo‘llab-quvvatlash ichki motivatsiya bilan bog‘liq holda izohlanadi. Boshlang‘ich sinf sharoitida bu tamoyillar bolaga tanlov imkonini berish, uning sa’y-harakatini e’tirof etish va sinfda ijobiy munosabatlarni rivojlantirish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Fredricks, Blumenfeld va Paris o‘quvchilar ishtirokini xulqiy, hissiy va kognitiv jihatlarni qamrab oluvchi ko‘p o‘lchovli tushuncha sifatida tahlil qilgan. Ushbu yondashuv darsga ijobiy munosabatni birgina kuzatiladigan xatti-harakat bilan baholamasdan, o‘quvchining hissiy munosabati va fikrlashga jalb etilishini ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Shu nuqtayi nazardan, pedagogik model o‘qituvchining alohida usullarini sanab o‘tish bilan cheklanmasligi, balki maqsad, tamoyil, mazmun, metod, diagnostika va kutiladigan natija o‘rtasidagi mantiqiy bog‘lanishni ifodalashi lozim. Modelning innovatsion jihati yangi nom berilgan faoliyat bilangina emas, balki mavjud pedagogik vositalarni o‘quvchi ehtiyojlariga mos, izchil va teskari aloqa asosida birlashtirish bilan belgilanadi.

**Modelning maqsadi va metodologik asoslari**

Taklif etilayotgan modelning bosh maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida dars jarayoniga qiziqish, faol ishtirok, o‘rganishga ichki tayyorlik va o‘z faoliyatini tahlil qilish ko‘nikmalarini izchil rivojlantirish uchun pedagogik shart-sharoitlarni yaratish. Model quyidagi metodologik yondashuvlarga tayanadi: shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv, faoliyatga asoslangan yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv va refleksiv yondashuv.

Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv har bir bolaning qiziqishi, tayyorgarligi va o‘rganish sur’atini inobatga olishni nazarda tutadi. Faoliyatga asoslangan yondashuvda o‘quvchi tayyor ma’lumotni qabul qiluvchi emas, balki savol beruvchi, izlovchi, muhokama qiluvchi va xulosa chiqaruvchi ishtirokchi sifatida qatnashadi. Kompetensiyaviy yondashuv bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo‘llashga urg‘u beradi. Refleksiv yondashuv esa o‘quvchining nimalarni o‘rganganini, qaysi vazifada qiynalganini va keyingi safar qanday yo‘l tutishini anglashiga yordam beradi.

**Modelning innovatsion tuzilmasi**

Modelni beshta o‘zaro bog‘langan blok asosida tashkil etish mumkin. Har bir blok alohida vazifani bajaradi, biroq umumiy natijaga erishish uchun ular uzviy aloqada ishlashi zarur.

**1-jadval. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirish va rivojlantirish modelining tarkibiy bloklari**

| Model bloki | Asosiy mazmuni | Amaliy ko‘rinishi |
|---|---|---|
| 1. Maqsadli blok | Darsga ijobiy munosabatni rivojlantirish maqsadi va vazifalarini belgilash. | Dars maqsadini bolaga tushunarli ifodalash; o‘quvchiga erishiladigan kichik maqsadlarni ko‘rsatish. |
| 2. Metodologik blok | Shaxsga yo‘naltirilganlik, faollik, hamkorlik, inklyuzivlik va refleksiya tamoyillari. | Tanlov, o‘zaro yordam, xatoni o‘rganish imkoniyati va barcha o‘quvchilar ishtirokini ta’minlash. |
| 3. Mazmuniy-faoliyatli blok | Motivatsion vaziyatlar, interfaol topshiriqlar, o‘yin elementlari, juftlik va guruh | Muammoli savollar, didaktik o‘yinlar, kichik loyihalar, fikr almashish va amaliy topshiriqlar. |



© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

| | | |
|---|---|---|
| | ishlari. | |
| 4. Diagnostik-tahliliy blok | Darsga munosabatni muntazam kuzatish va bir nechta manba orqali tahlil qilish. | Kuzatuv varaqasi, o‘quvchi refleksiyasi, topshiriqda qatnashish va qisqa suhbat natijalarini solishtirish. |
| 5. Natijaviy-korreksion blok | Olingan ma’lumot asosida yondashuvni takomillashtirish va rivojlanish dinamikasini ko‘rish. | Qayta aloqa berish, topshiriq murakkabligini moslashtirish, qo‘shimcha yordam yoki yangi tanlov imkonini berish. |

**Model mazmunini amalga oshirish mexanizmlari**

Birinchi mexanizm — darsning motivatsion boshlanishini maqsadli tashkil etish. Dars boshida hayotiy vaziyat, jumboq, rasm, qisqa muammoli savol yoki o‘quvchining tajribasiga bog‘langan topshiriq taqdim etilishi mumkin. Bunda qiziqtirish dars maqsadiga xizmat qilishi, faqat ko‘ngilochar faoliyat bo‘lib qolmasligi kerak.

Ikkinchi mexanizm — o‘quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb qilish. Juftlikda ishlash, kichik guruh muhokamasi, rolli vaziyatlar, tanlovli topshiriqlar va didaktik o‘yinlar o‘quvchiga fikrini bildirish hamda tengdoshlari bilan hamkorlik qilish imkonini beradi. O‘yinlardan foydalanishda qoidalar aniq, vazifa yoshga mos va natija o‘quv maqsadi bilan bog‘langan bo‘lishi lozim.

Uchinchi mexanizm — muvaffaqiyat tajribasini yaratish. Topshiriqlar faqat eng kuchli o‘quvchilar uchun emas, turli tayyorgarlik darajasidagi bolalar uchun ham bajarish mumkin bo‘lgan bosqichlarga ajratilishi zarur. O‘qituvchi natijani baholash bilan birga, o‘quvchining harakati, izlanishi va oldingi natijasiga nisbatan o‘sishini ham e’tirof etadi.

To‘rtinchi mexanizm — mazmunli qayta aloqa va refleksiya. “Bugun nimani bildim?”, “Qaysi topshiriq menga yordam berdi?”, “Qayerda qiynaldim?” kabi qisqa savollar bolaga o‘z o‘rganishini anglashga yordam beradi. Qayta aloqa aniq, hurmatli va keyingi qadamni ko‘rsatuvchi bo‘lishi kerak; o‘quvchini boshqa bolalar bilan taqqoslashdan ko‘ra, uning o‘z rivojlanishiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiqlik kashf etadi.

Beshinchi mexanizm — pedagogik qarorlarni kuzatuv natijalari asosida yangilash. Agar o‘quvchi muntazam ravishda chetda qolsa, topshiriq unga haddan tashqari murakkab yoki juda oson bo‘lishi, guruhdagi vazifalar teng taqsimlanmagani yoxud bolaning tushunmagan jihatlari aniqlanmagani ehtimoli ko‘rib chiqiladi. Demak, diagnostika jazolash yoki yorliq qo‘yish uchun emas, ta’lim sharoitini yaxshilash uchun xizmat qiladi.

**Darsga ijobiy munosabatni aniqlash indikatorlari**

Model samaradorligini o‘rganishda indikatorlar oldindan aniq ta’riflanishi va kuzatish mumkin bo‘lgan xatti-harakatlar bilan bog‘lanishi kerak. Quyidagi indikatorlar maqolada taklif etilayotgan nazariy-tahliliy mezonlardir; ularni dissertatsiyada mavjud deb ko‘rsatishdan oldin tadqiqot hujjatlari bilan solishtirish, zarur bo‘lsa ekspert bahosi orqali aniqlashtirish lozim.

Motivatsion indikatorlar: darsga qiziqish bildirish, savol berish, topshiriqni boshlashga intilish, qo‘shimcha ma’lumotga ehtiyoj ko‘rsatish.

Xulqiy-faoliyat indikatorlari: topshiriqda faol qatnashish, ishni yakunlashga intilish, guruhdagi vazifani bajarish, qiyinchilikda yordam so‘rash yoki boshqa yechimni sinab ko‘rish.

Hissiy indikatorlar: dars jarayonida o‘zini erkin va xavfsiz his qilish, xato qilishdan haddan tashqari qo‘rqmaslik, muvaffaqiyatdan mamnunlik bildirish.

Kognitiv-refleksiv indikatorlar: o‘z fikrini izohlash, o‘rganganini aytib berish, qiyinchiligini aniqlash, keyingi faoliyat uchun maqsad belgilash.

Indikatorlarni qo‘llashda bir martalik holatga qarab qat’iy xulosa chiqarish to‘g‘ri emas. Kuzatuvlar turli darslarda takrorlanishi, o‘qituvchi qaydlari o‘quvchi refleksiyasi va bajarilgan topshiriqlar bilan qiyoslanishi mumkin. Agar darajalar (masalan, past, o‘rta, yuqori) belgilansa, har bir darajaning tavsifi va baholash tartibi alohida yozilishi zarur.


© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

**Modelni joriy etish bosqichlari**

Modelni amaliyotga joriy etish shartli ravishda to‘rt bosqichda tashkil qilinishi mumkin. Birinchi — boshlang‘ich diagnostika: o‘quvchilarning darsdagi ishtiroki, qiziqishi va o‘zini ifodalash holati haqida boshlang‘ich ma’lumot to‘plash. Ikkinchi — loyihalash: sinf xususiyatlariga mos maqsadlar, topshiriqlar, o‘yin elementlari va qayta aloqa usullarini tanlash. Uchinchi — amaliy tatbiq: tanlangan usullarni muntazam dars jarayonida qo‘llash. To‘rtinchi — tahlil va takomillashtirish: kuzatuvlar va o‘quvchi fikrlariga tayanib, keyingi darslarni moslashtirish.

Ushbu bosqichlar qat’iy bir martalik ketma-ketlik emas. Diagnostika va tahlil darslar davomida qayta-qayta amalga oshiriladi; shu jihatdan model siklik xususiyatga ega. Qayta aloqa natijasida aniqlangan ehtiyojlar maqsad, metod va topshiriqlarni yangilashga olib keladi.

**Muhokama**

Modelning amaliy qiymati bir nechta pedagogik vositani bir darsda qo‘llash bilangina o‘lchanmaydi. Muhim jihat — bu vositalarning maqsadga muvofiqligi, o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligi va o‘qituvchining kuzatuv natijalariga ko‘ra yondashuvni o‘zgartira olishidir. Masalan, o‘yin elementi barcha bolani avtomatik ravishda motivatsiyalangan qilmaydi; uning mazmuni, qoidalari, muvaffaqiyatga erishish imkoniyati va sinfdagi psixologik muhit muhim.

Modelni ilmiy tadqiqotda qo‘llash uchun har bir blokning mazmuni, uni amalga oshirish vositalari, indikatorlar va baholash mezonlari operatsion tarzda ta’riflanishi zarur. Shuningdek, modelning samaradorligi haqida xulosa chiqarish uchun tadqiqot dizayni, ishtirokchilar tavsifi, o‘lchov vositalari va tahlil usullari ochiq bayon qilinishi kerak. Bunday dalillar mavjud bo‘lmasa, modelning nazariy asoslanganligi haqida gapirish mumkin, ammo tajribada samaradorligi isbotlangan deb qat’iy ta’kidlash mumkin emas.

**Xulosa**

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirish va rivojlantirish modeli maqsad, metodologik yondashuvlar, mazmuniy-faoliyat, diagnostika hamda natijaviy-korreksion bloklarning yaxlit tizimi sifatida talqin qilinishi mumkin. Uning innovatsion mazmuni o‘quv motivatsiyasi, faol ishtirok, hamkorlik, refleksiya va qayta aloqani yagona pedagogik jarayonda birlashtirishdan iborat.

Modelni amalga oshirishda darsni motivatsion tashkil etish, yoshga mos faol topshiriqlarni tanlash, o‘quvchi muvaffaqiyatini e’tirof etish, xavfsiz muloqot muhitini yaratish va kuzatuv ma’lumotlari asosida pedagogik yondashuvni takomillashtirish muhim hisoblanadi. Keyingi tadqiqotlarda indikatorlarni aniq operatsion ta’riflash, diagnostika vositalarini asoslash va tajriba-sinov ma’lumotlari bilan tekshirish modelning ilmiy-amaliy qiymatini kuchaytiradi.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Fredricks, J. A., Blumenfeld, P. C., & Paris, A. H. (2004). School engagement: Potential of the concept, state of the evidence. Review of Educational Research, 74(1), 59–109. https://doi.org/10.3102/00346543074001059
2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
3. Rautanen, P., Soini, T., Pietarinen, J., & Pyhältö, K. (2022). Dynamics between perceived social support and study engagement among primary school students: A three-year longitudinal survey. Social Psychology of Education, 25, 1481–1505. https://doi.org/10.1007/s11218-022-09734-2
4. Cunha, J., Martins, J., Peseta, R., & Rosário, P. (2023). A self-regulation intervention conducted by class teachers: Impact on elementary students’ basic psychological needs and classroom engagement. Frontiers in Psychology, 14, 1220536. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1220536
5. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. Review of Educational Research, 77(1), 81–112. https://doi.org/10.3102/003465430298487
6. Vygotskiy L. S. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1982. – 287 b.



© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.

7. Zunnunov A. Boshlang‘ich ta’lim didaktikasi va pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 256 b.
8. Markova A. K. O‘quv faoliyatining motivatsiyasi va uni rivojlantirish. – Moskva: Prosveshcheniye, 1990. – 192 b.
9. Deci E. L., Ryan R. M. Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. – New York: Guilford Press, 2017. – 756 p.
10. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009. – 392 p.
11. 11Black P., Wiliam D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment. – London: GL Assessment, 1998. – 48
12. 12.Tursunbayeva, Y. (2026). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalari. Maktabgacha va maktab ta’limi, 10(1), 71–73.
13. 13.Tursunbayeva, Y. (2026). Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida darsga ijobiy munosabatni shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari. Maktabgacha va maktab ta’limi, 10(3), 240–241.



© 2026 International Conference on Artificial Intelligence and Applications . All Rights Reserved.